

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

К.А.Пилипенко, здобувач

Полтавська державна аграрна академія

У статті обґрунтовується організаційно-економічний механізм агропромислових підприємств, аналізується досвід функціонування інтегрованих агропромислових підприємств у країнах ринкової економіки.

При обґрунтуванні організаційно-економічного механізму формування інтегрованого агропромислового виробництва важливо врахувати світовий досвід вирішення даної проблеми. Його вивчення дає підстави для висновку, що в країнах Заходу знайдено досить ефективний механізм участі сільських товаровиробників у розподілі і наступному одержанні ними частини прибутку агропереробних підприємств через створення фермерськими господарствами кооперативів по переробці сільськогосподарської продукції.

В багатьох країнах Європи кооперативна форма агропромислової інтеграції стала домінуючою. Насамперед, це стосується переробки молока, м'яса, овочів, фруктів. У країнах ЄС кооперативами реалізується **60%** сільськогосподарської продукції, в країнах Скандинавії **80**, в Японії — більше **90%**. В США кооперативами переробляється і продається **30%** продукції фермерів [1].

Важливо також, що кооперативи по переробці сільськогосподарської продукції забезпечують обов'язкові норми і вимоги до технології виробництва продукції та її якості і застосовують жорсткі санкції до тих членів кооперативів, які їх порушують. Принципова особливість агропереробних кооперативів полягає у тому, що вони поступово розширюють свої виробничі функції в інтересах фермерських господарств. Наприклад, кооперативи по переробці молока ведуть племінну роботу, організовують штучне осіменіння корів, постачають

необхідне обладнання, надають різні консультаційні послуги, а м'ясопереробні — ведуть племінну роботу, постачають фермерам комбікорми, білкові добавки тощо.

В кооперативах по переробці сільськогосподарської продукції прибуток між їх членами розподіляють, як правило, пропорційно розміру їх економічної діяльності — обсягу поставленої ними сировини на переробку. Такий механізм розподілу прибутку від сумісної діяльності інтегрованого виробництва досить простий і водночас ефективний, оскільки ставить економічну вигоду фермера в пряму залежність від того, який обсяг продукції він виробив і направив на переробку.

Проте описаний механізм економічних взаємовідносин не може бути впровадженим у практику інтеграції аграрних і агропереробних підприємств України без істотних змін і адаптації до сучасних умов розвитку ринкових відносин і відносин власності в АПК нашої держави. Причина цього криється у різних формах власності агропереробних підприємств: якщо в країнах Заходу вона є кооперативною, то у нас — корпоративною. Саме ця обставина вимагає внесення до механізму організаційно-економічних взаємовідносин принципових змін. Переробні кооперативи в країнах Заходу створюються аграрними підприємствами (фермами), а тому одержуваний прибуток є власністю його засновників. Оскільки в кооперативах відсутній акціонерний капітал, то в них не виникає проблеми виплати дивідендів на акції.

В Україні ж, як відомо, приватизація власності агропереробних підприємств здійснювалася через акціонування, а тому ці підприємства мають акціонерну форму власності. Надії сільськогосподарських товаровиробників на те, що в процесі приватизації агропереробних підприємств їм буде передано 51% акцій, в більшості випадків не справдилися ще на початковому етапі її здійснення. А в даний час, з розвитком вторинного ринку цінних паперів акції від сільських товаровиробників, як правило, перейшли в руки фізичних і юридичних осіб, які не мають нічого спільного із сільськогосподарським

виробництвом. Наведені факти, коли окремі аграрні підприємства з потужною економікою володіють контрольным пакетом акцій переробних підприємств і, таким чином, органічно поєднують сільськогосподарське виробництво з агропромисловим, поки що є поодинокими і не можуть вплинути на загальне монопольне становище підприємств сфери АПК. Тому на сучасному етапі аграрні підприємства не можуть вплинути через акціонерні відносини на діяльність агропереробних підприємств.

У таких умовах виникає принципово важливе питання, що вимагає обґрунтованого вирішення: який саме вид ефекту найбільш виправдано розподіляти між постачальниками сировини? Ми уже зазначали, що переробні кооперативи країн Заходу розподіляють між фермами одержаний прибуток пропорційно обсягу поставленої ними сировини. Для кооперативної форми організації переробного виробництва це, можливо, кращий спосіб поєднання економічних інтересів учасників єдиного технологічного процесу. Проте в умовах корпоративної організації переробного виробництва досягти цієї мети через розподіл прибутку відповідно до масштабів економічної діяльності постачальників сировини буде важко.

Це пояснюється тим, що економічна вигода аграрних підприємств від інтеграції їх з агропереробними підприємствами значною мірою визначатиметься тим, як ефективно працюють ці підприємства. Адже очевидно, що, за незадовільної роботи переробного підприємства (прорахунки в менеджменті, маркетингу, відсталість технічної бази тощо), воно буде збитковим або низькорентабельним і, як результат, аграрні підприємства зазнаватимуть непоправних втрат. Щоб уникнути цього, необхідно розподіляти між учасниками не прибуток, а грошову виручку від реалізації кінцевої продукції.

За критерій такого розподілу виправдано брати визначені на кожній стадії єдиного технологічного циклу нормативні витрати: по аграрних підприємствах — витрати на виробництво сировини та її транспортування до місця переробки, а по агро-

переробних — витрати на переробку сировини, підготовку до реалізації й оптову реалізацію готової продукції. В технологічний ланцюг може бути включена і роздрібна торгівля. Кожному учаснику інтеграційного процесу направляється така частка виручки від реалізації кінцевої продукції, яка дорівнює частці нормативних витрат учасника в сукупних нормативних витратах, узятих на усіх стадіях технологічного циклу. За такого розподілу кожний учасник інтеграційного процесу одержує однакову суму грошової виручки на гривню витрат, або іншими словами, досягається однакова рентабельність продажу як в аграрному, так і в агропромисловому виробництві.

Проте важливо підкреслити, що розподіл грошової виручки пропорційно витратам, понесеним учасниками, буде повністю справедливим тоді, коли в процесі такого розподілу враховуватиметься співвідношення між постійними і змінними витратами на кожній технологічній стадії.

Необхідність такого врахування полягає в тому, що на кожному агропереробному підприємстві формуються постійні витрати, величина яких не залежить або майже не залежить від ступеня використання його потужності. Тому переробні підприємства лише тоді можуть функціонувати, коли при розподілі грошової виручки від реалізації кінцевої продукції враховуватимуться всі понесені ними постійні витрати незалежно від того, як буде використана потужність підприємства в календарному році. Адже коефіцієнт використання потужності зменшується насамперед від недопоставки аграрними підприємствами сільськогосподарської сировини, а тому було б несправедливо, щоб переробні підприємства з цієї причини несли економічну відповідальність.

Разом з тим і аграрні підприємства теж несуть постійні витрати на виробництво сільськогосподарської сировини, величина яких також не залежить, або майже не залежить, від обсягу її виробництва. Скажімо, в несприятливий за погодними умовами рік вони виробляють і поставляють на переробку значно менше продукції, але при цьому їх постійні витрати

не скорочуються. Отже, і по аграрних підприємствах справедливо враховувати всю величину постійних витрат незалежно від того, скільки вони вироблять сільськогосподарської сировини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Проблеми розвитку приватних аграрних підприємств і вдосконалення міжгалузевих економічних відносин // Проблеми реформування ринкової економіки. Спеціальний випуск. Реструктуризація аграрних підприємств і земельна реформа: стан, проблеми і перспективи. Міжвідомчий науковий збірник. - К.: КНЕУ, 2000. - 420с.
2. Баглей Р.Р. Агропромислова інтеграція / Економіка підприємств АПК // Навчальний посібник для вузів. - Тернопіль: Збруч, 1997. - С.20-23.